

mint a' hold emelkedék, a' sötétség bemenni látszék a' hegyekbe, 's végtelen tótenger, úgy közel mint távol, leirhatatlan báju fényben csillogott. Itt ott néhány apró sajókák barna daemonokként mozogtak rajta a' fényben, 's a' benülök' beszéde a' sajókák' hangjának tetszett. 'S csodálatos: e' gyönyörű, e' szent est nem bírta magához fűzni lelke-met. Fájdalmas honvágy ébredt bennem, ki társtalan árva vagyok utazásom óta, 's lán-golva 's epedve ohajtám, bár hon volnék, 's nem levén ki értse nyelvem', ki érezzen mint én, ki érezze mit én, ki azon földből terem-tetett miből én: beszélni kezdék az üres hely-hez mellettem a' padon. Keblem dagadván, hol a' kéj, hol a' kín' hullámaival, szavak-ban akartam birni az óra' emlékét; de nem boldogultam. Szükség az érzeménynék né-mikép átültettetni az emlékezet' földére 's itt újra fölvirulni, hogy virágát leszakíthassuk.

Szemere Bertalan.

Aesthetikai vizsgálatok' töredékei **historia, tudomány és művészet fölött.**

I.

Az első emberek családcsoporthokban, azután fajokban éltek, de csak parányi számban terjedve el a' föld' felülegén. A' szent-írás hű képét adja nekünk a' tőlünk olly messze kornak.

A' zsidók fogalmok', hajlamok' 's szenvedélyek' szűk körére voltak szorítva. Cultusok miatt minden környező nép' megvetői, hasonló megvetést aratnak; egyedül álltak a' világban 's ezen egyítés (Vereinzelung) az, melly a' népre, bár mennyire el legyenek is terjedve tagai az egész földtekén, korunkig igen sajátoságos characterbélyeget nyom.

Sándor a' Hellespont' partjától a' Gangesisig vezeté macedóit. Ázsia meggyőzeték, a' kelet közelebb hozatott a' nyugathoz 's megismerteték. A' művészetek virágoztak, mintha India' napheve termékenyítette volna meg őket görög kebelben. Phidias, Cratippos, Praxiteles, Apellessel, Zeuxissel versenyeznek a' paloták' és templek' diszesítésében.

Herodes Aegyptusba vándorla, ott az embereket 's istenségeiket kinyomozandó. A' történetírók ércztáblákba vésék a' herosok' merész tetteit, a' költők megénekelék az o-

lympusi játékoknál. Görögország legelső, legkitünőbb népe lett a' világnak.

Görögök és zsidók mutatják, mit tehet a' törekvés az emberben, úgy általánosítás, mint egyedesítés után, egész népekrei alkalmazásában.

II.

Archimedes érzi, mint veszt teste súlyban mihelyt fürdőbe merül, 's e' történetes jegyzésre theoriát épít, melly a' testeknek akkor ismeretlen különzésjelt ad, tudnillik a' minden testben sajátságos specificus súlyt. — Mintegy csak időtöltésül egymástól határozott távolba tett kristálylencsék Galileit a' láteső' feltalálására vezetik, 's az emberi szem most százszorososan növesztett erővel az ég' titkait merészli kifürkészni. — Egy légvonal ringó mozgásba tesz egy lámpát 's a' mathematicai tudományok a' függentyű' tanával gazdagíttatnak. — Egy alma letörik fájáról 's földre esik, 's az általános vonzóerő' törvénye nyilvános lesz az ember előtt. Ezek az abstractiotehetség' csodái az emberben, melly általánosítás után törekszik.

Linné' vizsgáló pillantása átfogá az egész növényvilágot; meghatározta minő 's hány virány 's virág fakadoz a' világ' akkor minden ismert részében. Az alak', színek' 's ilatok' telje 's tarkasága közt megalapítja a' nagy növényesaládok' characteristicáját; Flora' sokszerű népét osztályokba osztja 's aláosztja, úgy hogy egy növény sincs, mit tán módja' segélyével meg ne határozhatnánk. — Hally a' cristallisatio' változhatlan egyformaságának rejtényét törekszik ki magyarázni; eredeti összeköttetésébe nyomúl, 's az ősellő részek háromszoros idomát hirdeti. — Cuvier colossalis kövesült töredékeket, miket vakmerész fölfedezési ösztön Afrika' sivatagaiban 's Tatárország' homok pusztáiban fölszede, egy testté rak össze.

Hasztalan' árasztá el a' noei vizözön a' földet, hasztalan' temették el a' nagy természetváltozásban e' roppant állatfajok. A' genialis franczia egyesíti az elszórtan földözött töredékeket. Leírja az ősvilág' ismét fölfedezett állatát. Kisértetbe jövünk hinni, hogy csak tőle függ azt, egy lehellettel újlag életre is hozni. — Ezek az abstractio' csodái az emberben, melly egyedesítés után törekszik.

Képzeljük a' tudományokat két nagy ca-

tegoriában elválasztva. Az egyik' tudományai felhívják az embert általánosítás után törekedni, a' teremtes' főséges színjátéka iránti szeretetre lelkesítvén. A' másik categoria' tudományainak czéla az embert önmagára vezetni vissza, hogy szeresse magát 's a' nagy teremtes' nézlesét, 's tanulmányát saját hasznára 's tanítására alkalmazza. Egy példa világosítsa azt.

A' csillagászat tanítja az embert, hogy a' földteke, mellyen nevet, sír és hal, csak parányi pont a' határtalan világmindenségben 's veder' csöppje a' mindenható' kezében. De csillagászati vizsgálat közt elfelejté az ember önmagát a' parányi földtekét, melly lakhona, a' pigmaeusok' ármányait 's vitáit, kik rajta az uralkodás fölött veszekednek, 's megtudja a' csillagzatok' pályáját, haladását 's visszatérését határozni, 's megméri a' csillagok' távolát egymástól 's specifiái súlyokat.

Az orvostan és segéd tudományai ellenben a' betegnek vesztett java', az egészség' visszaadásával foglalkodnak; fáradhatlanul lesik tehát az emberiséget nyommasztó betegségeket, hogy benne a' valódi gyógyszer fölfedezzék. Az orvostan feltárja a' sírokat, szétbonczolja az ember' hüvelyét, 's a' bonczkással fölszeldeli a' szívet, melly kevés nap előtt még hatalmasan dobogott, 's a' velőt, mellynek tömkelegghasonló fekveiben tán nagy, egy századot termékenyített eszme csirázott. Egy Napoleon', egy Cuvier' velője az orvostan' évkönyveibe néhány lapot ad, hideg, tudományos impossibilitas' bélyegével teljest.

Így hát a' csillagászat egy példája az ember' abstractio-tehetségének általánosításra, ha e' kifejezést használhatom a' tudományrai alkalmazásában; mert a' csillagászat' segítségével száll föl az ember, míg a' föld lábzsámolyúl szolgál, főséges röpületben a' végetlen égkörökhöz. Az orvostan ellenben példáját adja az ember' abstractio-tehetségének egyedesítésre. Mert a' természet' három birodalmának az orvostan által a' bölcsőtől sírig segílyre szorult ember' szolgálataira kell lenni.

Csak a' tudományok' kijelelt nagy categoriái közül egynek se akarjunk elsőséget adni a' másik fölött. Mert ha az egyiknél az eszmék' egyedesítésének, vagy a' termékenyítő lettdolgoknak, a' kifejlődések' 's teoriák' általánosságát, mint következményt tesszük előre: úgy a' másiknál a' vizsgálatok'

általánossága elébe az alkalmazás' egyedestése, mint azoknak következetök, tétetik. Egyik a' másiknak nem enged; mert mindketten ugyanazon elemekből teremtvék, csak azon szempontban különböznek egymástól, mellyből ugyanazon elemeket egyiknél előre tesszük, mint másoknál következetül gondoljuk.

Kazinczy Gábor.

(Vége következik.)

B ú d a l o k.

I.

Ki még nem érezé
A' bú' szent örömét,
Annak, ragyogva báját,
Fel nem derült a' lét.

Nincs 's nem lesz úgy öröm,
Hogy nem bú rokona,
'S reá a' fájdalom
Ködfátyolt nem vona.

Nem búsul a' tavasz
Új léte' bölcséjén,
Mig a' hó olvad el
Halovány kebelén?

'S bújának érzetét
Patakban sirja le,
'S gyászdallal költi őt
A' zengő fülmile.

És még is a' tavasz,
Patak 's a' fülmile
Nem boldogok, szívök
Nem üdvvel-é tele?

II.

Elrepült a' felhő
Gyászos feketén,
Itt maradt a' bánat
Szívem' éjjelén.

A' felhőt előzte
Dúló fergeteg,
A' menny újra kék lett,
'S újonan meleg.

Szívem' éjjelében
Nincsen fergeteg
Melly halál' nyugalmát
Úzve törje meg.

'S éltednek ha napja
Sir felé leszállt,
Bírod-e kérlelni
A' sötét halált?